

A Moreai Krónika egy énekének irodalmi fordítása

A krónikás célja. (H 1340–1355)

Hogyha el tudod olvasni mindazt, amit lejegyzek,
s elég művelt vagy, hogy megértsd, mit mondanak e versek,
minden bizonnyal felfogtad, amit eddig meséltem
és elmondtam a történet nagy bevezetőjében:
a kezdet kezdetén szóltam Syria országáról,
szóba került a Kelet és a szép Konstantinápoly,
elmondtam, hogyan is foglalták őket el a frankok,
most azonban másra térek, és annak adok hangot,
hogyan és miként hódították meg Morea térségét.
Ha szeretnéd megismerni a hősök vitézségét,
tanulnál és példát vennél, könyvem hasznodra válhat.
Ha tehát írástudó vagy, olvasd el krónikámat,
s ha nem vagy az, hát csak hallgasd tovább, mert egyik-másik
történet, ha van jó eszed, majd előnyödre válik,
hiszen olyan sokan, kik e régiek után jöttek,
az ő híres dalaikat hallgatva nevelődtek.

Az ifjabb Sir Geoffroy de Bruyères története. (H 8110–8469)

Amikor az idős nagyúr, Nicolas uralkodott –
akit Saint-Omernek hívtak, s Théba várában lakott,
és Morea *baillija* volt azokban a napokban –,
élt egy lovag, Champagne sarja, a nevét már kimondtam:
Geoffroy-nak nevezték őt, s ezenkívül Bruyères-nek,
az unokatestvéréről sok verset énekelnek.
Amikor fülébe jutott a rokona halála,
akinek a birtokában volt Karytaina vára,
és akinek nem szült fiút hűségese felesége,

feltámadt lelkében a vágy, s azt vette a fejébe,
hogymegyen szép Moreába, mivel legközelebbi
rokona ő volt az úrnak, a földjét megszerezni.¹
Egész otthoni birtokát elzálogosította,
a nagy úton vele tartott nyolc fegyverhordozója.
Érsekeket, lovagokat kért meg, hogy tanúsítsák,
hivatalos pecsétjükkel igazolva az írást,
hogymegyen valóban vér szerinti rokona a nemesnek,
Karytaina urának, hős Geoffroy de Bruyères-nek.
Felkészült az utazásra, nyolc fegyvernök kísérte,
elhagyta hazája földjét, és Nápolyba kitérve
Károly király elé járult, és mikor ő fogadta,
az érsekek és lovagok levelét megmutatta,
hogymegyen valóban vérrokona Karytaina urának,
tehát frank törvények szerint őt illeti a vára,
hisz ő a jogos örökös, nem szállhat senki másra.
Lerótt a *homage*-át is, ez a frankok szokása;²
és a király, mivel látta, hogymegyen rá bizonyíték,
elküldte a szolgáit, hogymegyen adják tovább a híret
Nicolas de Saint-Omernek, Morea *baillijának*,
s tüstént hívjon össze minden nagyobb nemesi házat,
gyűljenek egybe Morea földjén a jó vitézek,
hogymegyen tanácsot üljenek, és sürgősen beszéljék meg,
jogszerű-e Geoffroy de Bruyères lovag igénye;
és ha úgy gondolják, hogymegyen az, adják hát a kezére
Karytaina erősségét s az egész uradalmat,
amelyet innentől kezdve haláláig megtarthat.
És amint a *bailli* Károly üzenetét megkapta,
Morea összes nemesét Klarentsába hívatta,
s megvizsgálták a frank lovag összes tanúsítványát.

¹ Mindez valóban 1278-ban történt, Galeran d'Ivry *baillisága* alatt.

² A görög nyelvű *Krónika* a hivatalos formuláknál előszeretettel nyúl ófrancia szavakhoz, így ezeket a fordításban is meghagytam. A *homage* szó itt megkülönböztetett tiszteletet jelent.

Mikor az ügyet magukban megvetették-meghányták,
eszükbe jutott Geoffroy – az idősebbik – tette:
Karytaina híres ura az esküjét megszegte,
amikor a lázadáshoz csatlakozott Thébában,
és szép Morea herceget elárulta csalárdan.
Lóval, fegyverrel csatázott Vilmos nagy hada ellen
és mivel hűbérese volt, galádul hagyta cserben:
tőle kapta Karytaina vidékét és kastélyát.
Köponyegforgatóvá vált, megszegte fogadalmát,
ezért pedig a birtokát elkobozta a herceg;
csak hogy Morea urai mind összesereglettek,
felkeresték a herceget, könyörgő szóval kérték,
Vilmos pedig visszaadta Karytaina vidékét
új ajándékként, megszabva: csak vér szerinti sarja
örökölhesse a földet, egyedül rá hagyhassa.
Miután ezt megbeszélték, a tanácsba behívták
az ifjabbik Sir Geoffroy-t, hogy felvilágosítsák.
Olena püspöke beszélt, részletesen feltárta,
hogyan s mi alapján döntött a nemesek tanácsa:
felidézte az idősebb Geoffroy árulását,
és hogy tőle Karytainát ezért elkönfiskálták
az összes királyság ősi törvényeit követve:
aki hűtlen áruló és az esküjét megszegte,
veszítse el birtokait, ő és egész családja,
legyen a hűbéruráé minden földje és vára.
„Jó barátunk, atyánk fia, hidd el, ez így ment végbe:
ezért hát nem téged illet Karytaina vidéke.”
Amint Geoffroy de Bruyères a döntést meghallotta,
szomorúan útnak indult, reményében csalódva,
visszatért a táborába, és leült egymagában.
Úgy sírt és úgy jajgatott ott szörnyű nagy bánatában,
mintha egész Frankországot vették volna el tőle.
Csupán két nappal ezután kapott újra erőre,

átgondolta, mihez kezdjen, megfontolta a dolgot:
ha visszatér Frankországba, és megtudják a lordok,
hogyan hiába utazott a rómaiak földjére,
neveti és gúnyolja majd az ország egész népe,
amiért nyereség nélkül, üres kézzel jött vissza.
Ezért tehát arra jutott, a halál is jobb, mintha
semmit sem érne el abból, amit otthon kitervelt.
Felkeresett a környéken egy moreai embert,
összebarátkozott vele, és arról kérdezgette,
milyenek Skorta várai, Araklovon védelme,
hogyan épült Karytaina, melyikük az erősebb,
és falaik mögött milyen hadseregek rejtőznek.
Amaz, mivel jól ismerte ezt a két felleget, várát,
részletesen elbeszélte a derék Geoffroy-nak,
milyen terepen állnak és hányan vigyázzák őket.
Most Geoffroy elméjében felvillant egy jó ötlet:
elhagyva Moreát elment Xenochóri földjére,
s ott úgy csinált, mintha kórság gyúlt volna a belébe,
szédül tőle és émelyeg, mindenkinek ezt mondta,
és hogy a vérhast egyedül a kútvíz orvosolja,
s folyton arról faggatózott, van-e kút a közelben.
Egy helybéli azt felelte, Araklovonba menjen,
ott igen jó kutak vannak, vizet azokból igyék,
az biztosan meggyógyítja majd a gyomrot, mely így ég.
Ekkor magához hívatott egy szolgát, ki szeretett,
s bizalmasan megosztotta vele a tervet.
Így szólt hozzá: „Végy egy flaskát, és menj el az erődbe,
mely Araklovonhoz közel áll, s a felügyelője
tudja meg tőled, hogy beteg vagyok és arra kérem,
adjon nekem a kútvízből, mert az lesz a gyógyírem,
ezt írta elő az orvos, nem segít más semmi szer.
S közben nézd meg, hányan őrzik a várat, és mennyiszor
járják körbe hány kapuját, milyen örök vigyázzák,

hogyha visszatérsz énhozzám, minden tulajdonságát
el tudd mondani nekem – de csak nekem, senki másnak!”

A szolga pedig így is tett, felkereste a várat:

a felügyelőjéhez ment, s jó szívvvel üdvözölte,

Geoffroy lovag kérését tisztelettel közölve

kérte, hogy segítsen rajta, a kút vizéből adjon.

A jó őrparancsnok pedig elrendelte fennhangon,

hogy hozzanak neki vizet; közben a kém megnézte

a kastély összes szegletét, hogy később elmesélje

Geoffroy-nak, aki eztán tíz napon át tettette,

hogy beteg, és hű szolgája tíz alkalommal ment be

Araklovon várába, hogy tiszta kútvizet hozzon.

Ezután megkérte a vár őrzőjét, bizony mondom,

hogy jöjjön el táborába, vele pár szót beszélni.

Hamarosan úgy is tett, és kiment elé a férfi.

Amint meglátta, Geoffroy mézédeseen fogadta,

beszélt a betegségéről, s kérte, segítsen rajta,

adjon neki egy szobát a várban egy kamarással

és egy nemes úrhoz méltó, kényelmes nyoszolyával,

hogy közelebb lehessen a gyógyerejű kútvízhez;

mindeközben kísérete a vár udvarában lesz.

Erre Araklovon őre – hisz a cselt nem sejtette –

szeretettel meghívta az egyik hálóterembe;

Sir Geoffroy lovag pedig ezek után két nappal

tábort bontott és bevonult az egész nagy csapattal,

a kastély falai között kapott egy hálótermet

és egy nemes úrhoz méltó ágyat, melyre lefekhet.

Csupán egyetlen szolgát vitt magával a szobába,

kísérete pedig lent az udvaron lelt szállásra.

Kérte, hogy ruháit hozzák be az erődítménybe,

ruhái közé fegyverét titokban becsempészve.

Szüntelenül ágyán feküdt, súlyos beteget játszott,

s minden este Araklovon órével vacsorázott.

Olyan nyájas tisztelettel viseltetett iránta,
hogy a kastélyfelügyelő cselnek jelét sem látta.
És amint úgy érezte, hogy a bizalmát elnyerte,
az udvaron tanyázókat mind magához rendelte –
ürügként azt hozta fel, hogy végrendeletet hirdet,
mert fél, hogy ez a betegség véget vet életének.
Szobájában megeskette őket csendben, titokban,
hogy támogatni fogják a tervét megbízhatóan,
és a cselről nem beszélnek senki emberfiának.
És miután esküt tettek, hangot adott vágyának:
„Rokonaim, testvéreim, bajtársak és barátok,
hogy a nemesek itt velem hogy bántak, azt láttátok:
elhagytam szép Frankországot, zálogba tettem földem,
és nagy reményekkel telve Romániába jöttem,³
hogy átvegyem Karytaina kastélyát és térségét,
hiszen családom tagjai foglalták el és védték,
ők emeltek minden falat, az ő kardjuk szerezte.
De láttátok, hogy a tanács saját hasznát keresve
megfosztott a birtokomtól, elzavart álnok módon,
s ezért nagyon dühös vagyok és igencsak bánkódom.
Így hát cselhez folyamodom: segítségetek kérem,
mert csak bennetek bízom meg, s veletek, azt remélem,
elérhetem a célomat – halljátok hát a tervet!
Láttátok már a várat s hogy falán hányan figyelnek:
néhány ember elég ahhoz, hogy gond nélkül megvédje,
készletekben bővelkedik, jól meg van erősítve,
valamint Skorta közepén áll, így nagy a hatalma.
Foglaljuk el, barátaim, uralkodjunk mi rajta,
mondjuk azt a nemeseknek, hogy a császár kezére
adjuk, mert megveszi tőlük az egyik hadvezére.
Úgy vélem, ha Morea bölcs *baillija* ezt meghallja,

³ Az egykori Bizánci (Keletrómai) Birodalom térségét nevezték így.

jó eséllyel a miénk lesz Skorta és Karytaina,
hiszen örömmel rááll majd, hogy inkább én vezessem,
mint hogy a római sereg a várban tábort verjen,
s nekik adjuk Araklovon értékes tartományát.
Mert, ha ezt az erős kastélyt a görögök vigyáznák,
elfoglalnák innen Skortát s Morea egész földjét.”
Miután ezt meghallgatták, rögtön azt mérlegelték,
hogyan kellene megtenni, mi lenne legjobb módja.
Sir Geoffroy rendezte el az ügyet, mert azt mondta:
„Úgy hallottam, van a falon kívül egy régi kocsmá,
oda jár a várőr is, hogy a torkát meglocsolja
édes borral – gyakran szokott beszélgetni, kártyázni.
Azt mondom, a következőképpen kell ezt csinálni:
mivel itt van bőven kenyér, kalács, gyümölcs, víz és bor,
és fegyver is, amennyi kell, egyszer sötétedéskor
csaljátok a tavernába, lessétek az alkamat,
ha kell, ketten, ha kell, hárman – de a legokosabbak! –,
hívjátok vele a társát és az összes szolgát,
üresek legyenek mind a bástyák és gyilokjárók!
Sok pénzetek van, adjátok a kocsmáros kezébe,
hadd nézzenek a jó örök a korsó fenekére!
Egy szó, mint száz: itassátok alaposan le őket,
s várjátok türelmesen, míg egytől egyig kidőlnek –
ám közületek egyetlen ember se legyen részeg,
mert akkor búcsút inthetünk a mesés nyereségnek!
És amikor mindegyiket legyűrte már a mánor,
észrevétlenül, titokban gyertek el a kocsmából,
egyenként térjete vissza a védtelen kastélyba;
egyikötök kapja el a kapuőrt, és hajítsa
ki a falon kívülre, és zárja el a bejárat.
Foglaltátok el a falat, az összes gyilokjárót,
és ügyeljete rá, nehogy felgyújtsák az erődöt,
áttörjék a falakat vagy elfogjanak az örök,

hiszen akkor oda minden, elvész az örökségem.”

Ahogy Sir Geoffroy mondta, miképpen elbeszéltem,

épp úgy tettek a lovagok, az őt kísérő frankok:

elfoglalták Araklovont, amíg az őrparancsnok

részezen ült a kocsmában. Geoffroy elengedte

tizenkét hadifoglyát – így teljes volt a győzelme.

Az egyik bizánci foglyot maga elé hívatta,

s annak, aki tudott írni, tüstént parancsba adta,

írjon egy üzenetet a császár hadvezérének,

hogy sietve vegye célba ezt a híres vidéket,

ahol a méltóságteljes Araklovon-kastély áll:

neki adja, ha elég pénz üti érte a markát.

Amaz, ahogy meghallotta, egy percre sem vívódott:

megindult az egész sereg, mind a görög csatlósok,

szélsebesen meneteltek, lobogtak a nagy zászlók,

és hamarosan elérték az alpheiosi gázlót,

mely az Alpheios völgyében fekszik, Omplos környékén,

itt végre tábornok ütköztek a folyó partvidékén.

Miután Sir Geoffroy így a várat elorozta,

Philokalos felügyelő egy percet sem habozva

Skorta főkapitányához küldöncöket menesztett,

akit pedig Sir Simon de Vidoigne-nak neveztek.

Arachovában időzött, melyet sokan dicsérnek,

s maga mellett tartotta a skortai helyőrséget.

Elmondták neki, mi történt, részletezték, miképpen

van most Araklovon vára Sir Geoffroy kezében:

fondorlattal elfoglalta, s túl akar adni rajta,

levelét a görögökhöz tán már el is juttatta,

és jó pénzért hajlandó rá, hogy a kezükre játssza.

Ahogy az ijesztő hír Sir Simon tudomására

jutott, kilovagolt a kis létszámú helyőrséggel.

Összehívta embereit, és egész seregével

Araklovon felé indult, mindet odavezette.

Tábort vert a falak előtt, s a hadat elrendezve
elzárta az összes kaput, utat, ösvényt, kijárót,
nem engedtek se ki, se be senkit a körülállók,
hogy ne levelezhessenek a görög csapatokkal.
Amint Sir Simon odaért a kastélyhoz, azonnal
levelet írt és sürgősen küldöncöket menesztett,
hogy vigyék el a *bailli*-nak, az idős Saint-Omernek
Klarentsa nagy kastélyába. Ebben tájékoztatta,
hogy Sir Geoffroy de Bruyères a várat elfoglalta,
a frank lovag, a cselszövő, a második e néven.
Sőt mi több, ezek után most azt forgatja fejében,
hogy Araklovon környékét bizánci kézre adja –
ezek után, hacsak a bölcs *bailli* azt nem akarja,
hogy szép Skorta területét a görög meghódítsa,
Morea összes seregét azonnal mozgósítsa.
Amikor az idős *baillit* erről értesítették,
maga mellé parancsolta a teljes regimentjét,
és hírnököket menesztett szét az egész országba.
Mikor a várhoz érve a kapitányt megtalálta –
akit, mondom, Sir Simon de Vidoigne-nak neveztek,
és aki ez idő alatt meghagyta a seregnek,
vegyék körbe Araklovont, az utakat figyeljék,
nehogy a mohó görögök az alkut megköthessék –
szélsébes intézkedését hálásan megköszönte.
Szép Morea minden frankját gyorsan összegyűjtötte;
Skorta egész területét óvták s ellenőrizték.
Derék küldöttek megvitték a *baillinak* a hírét,
hogy a görögök elérték az Alpheios gázlóját,
és feltett szándékuk, hogy a várat megvásárolják.
Ekkor Skorta kapitányát maga elé hívatta,
s ezt az utasítást adta, így hangzott a parancsa:
Skorta és kék Kalamata teljes nagy hadinépét
gyűjtse össze, és verje föl Perigardi vidékét,

menjen el Chalandritsába, térjen át Vostitsába,
Isova vidékére és Pteré-folyó partjára,
s álljon meg az Aplheiosnál, őrizze és vigyázza,
nehogy a görög hadsereg benyomuljon Skortába.
Így tehát a nemes lovag a *bailli* parancsára
a neki kijelölt utat tisztességgel megjárta,
és tábort ütött a parton, a görögökkel szemben.
Eközben a derék *bailli* – okos és büszke jellem –
maga elé rendelt kettő lovagot, és megszabta,
hogy azonnal menjenek az araklovoni lakba,
beszéljenek Geoffroy-val, s kérjék, hogy adja vissza,
és a király seregének a kapukat megnyissa;
hogya ezt mind megcselekszi, megbocsátják a tettét.
„Ha ellenben azt feleli, tisztességgel szerezték,
és nem akarja átadni, legfeljebb csak Bizáncnak,
nincs mit tenni: ijesszétek meg azt a rafináltat,
s mondjátok, hátha elhiszi, hogy inkább porba hullunk,
mint hogy dolgojunk végezetlen innen visszaforduljunk –
leromboljuk Araklovont, kikergetjük belőle,
összes társát és barátját mind egy szálig megölve.”
Erre a két lovag tüstént elsietett a várba,
s a védők elé járultak fegyvernyugvást ajánlva.
Messziről kiabálták be, nehogy lelőjék őket,
hogy a *bailli* hírnökei, és tanácskozni jöttek
Sir Geoffroy de Bruyères-rel – már ha hajlandó erre –,
hogy életét s becsületét ezáltal megmenthesse.
Amint a kastély új ura hangjukat meghallotta,
roppantmód megvidámodott, s kiállva a toronyba
megkérdezte, mit akarnak. Amazok azt felelték:
„A *baillinak* nagy döbbenet töltötte el a lelkét,
hogy, bár erkölcsös lovagként ismert meg, és azt hitte,
tiszteled e föld királyát, most mégis cselszövésre
adva a fejed, elvetted Araklovon kastélyát,

sőt még a görög seregek urát is idehívnád,
hogy pénzért a kezére add. Ezért azt kéri tőled –
és még mindig teljes szívből reméli, hogy meggyőzhet –,
ne kábítson el a hírnév vágya, hiszen a tetted
Morea egész népében komoly rosszállást keltett.
Nemesként nem illik hozzád ilyesfajta fondorlat,
hiszen ezzel az egész frank népet szégyenbe hoztad,
s mi, akik előtted állunk, joggal csalódtunk benned.
De tudjuk, keserűségből s méregből cselekedted,
hiszen azért jöttél ide, mert őszintén remélted,
hogy örökségül megkapod ezt a pompás vidéket.
Ne aggódj, tudjuk mindnyájan, hogy gazságod megbántad,
ezért arra kérünk, engedj a baráti tanácsnak:
juttasd vissza Araklovont szép Morea népének
s becsületed visszanyered, megbocsátjuk vétséged.
Ám ha újabb fortélyt tervelsz, ármányt forgatsz fejedben,
inkább lásd be, nincs esélyed ilyen nagy sereg ellen!
Tudd meg, hogy a nemes *bailli*hoz híres építésszek
utaztak el Velencéből, s ácsolnak ostromgépet;
leromboljuk Araklovont, falait porrá zúzzuk,
és összes csalárd őrzőjét saját vérebe fojtjuk.”
Ekkor Geoffroy de Bruyères így szólt, nekik ezt mondta:
„Urak, jog szerint az enyém szép Karytaina orma –
méltatlanul vettétek el, ti voltatok csalárdok,
ezért pedig nyilvánvaló, hogy nagy szomorúságot
érzek és haragot, ezért tettem meg, amit tettem;
ám belátom, bűnös módon toroltam meg sérelmem.
Ezért megfogadom ezt a baráti jótanácsot,
és Araklovon várától önkéntesen megválok.
Elmegyek a tárgyalásra, döntsön Károly fölöttem,
ítéletét elfogadom, vállalom megértően.
De halljátok: amióta e földön partra szálltam,
megszerettem az országot, s gyönyörű Moreában

szeretnék letelepedni – adjatok egy erődöt,
hogy uralkodhassak rajta, mert a frank ismerősök
nevetni fognak rajtam, ha ezután visszatérek
otthonomba, és meghallják szégyenteljes mesémet.”
Ha mindazt, amiről eztán beszéltek, elregélném –
hogy miféle viták után egyeztek meg a végén –,
s ha részletesen leírnám, ugyan, kit érdekelne?
Helyette inkább röviden, tömören összegezve
adok hírt a történetekről: Sir Geoffroy átadta
Araklovon erősségét, és cserébe Moraina
kastélyát s birtokát kapta – egy skortai vidéket –,
és házasságban elvette Akova nemesének
bájos unokatestvérét, neki lett hites férje:
Marguerite-nek Lissarea vára volt öröksége.
És miután ezek ketten egymással frigyre léptek,
az Úr leányt adott nekik, egészségeset, szépet.
Helenének nevezték el: őt ezután elvette
Sir Vilain d’Aunoy nagyúr, Arkadia fejedelme.
Egy fiuk s lányuk született, Érardnak nevezték el
a fiút, és lányuk neve Ágnes lett – néhány évvel
később feleségül ment egy nemes vérű nagyúrhoz:
a jószívű, nagyhatalmú Étienne le Maure-hoz.
Ezután az ő frigyükből is gyermekek születtek,
de a birtok örököse közülük csupán egy lett:
Érard le Maure nevű fiuk, Arkadia örgrófja.